Archiwum Narodowe w Pradze udostępniło na swoich stronach internetowych blok tematyczny będący efektem projektu badawczego pod nazwą: „Procesy polityczne” (Politické procesy). Dotyczy on procesów politycznych wytaczanych pod różnymi zarzutami przez władze komunistyczne Czechosłowacji. Zaprezentowane materiały pozwalają nie tylko na zapoznanie się ze źródłami historycznymi w różnej formie i postaci, dają też wyobrażenie o działaniu propagandy, która umiejętnie manipulowała obrazem rzeczywistości.Portal – i cały związany z nim projekt – został uruchomiony w symbolicznym terminie, a mianowicie dnia 3 grudnia 2022 r. o godzinie 3:06, czyli dokładnie 70 lat od godziny rozpoczęcia egzekucji 11 skazanych w procesie Rudolfa Slánskiego.Sam Rudolf Slánský (1901-1952), właściwie Rudolf Salzmann, był czechosłowackim działaczem komunistycznym. W 1945 r. został sekretarzem generalnym Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Czechosłowacji. Za jego przyczyną od 1948 r. rozpoczęto represje polityczne, eliminujące wszelką opozycję. Po zaognieniu stosunków ZSRR z nowo powstałym państwem Izrael, w bloku państw podporządkowanych Rosji Sowieckiej doszło m.in. do czystek antyżydowskich, na jakie nałożyły się walki frakcyjne. We wrześniu 1951 r. w Pradze aresztowano 14 osób, przeważnie żydowskiego pochodzenia, na czele z Rudolfem Slánskim, którego na czele partii dnia 8 września 1951 r. zastąpił Klement Gottwald.

Byłych wysokich funkcjonariuszy partyjnych oskarżono o działalność antynarodową i szpiegostwo na rzecz Izraela, zdradę stanu, sabotaż i zdradę tajemnicy wojskowej. W pokazowym procesie politycznym, przeprowadzonym w dniach 22–27 listopada 1952 r. Slánsky przyznał się do wszystkich zarzutów, ale oświadczenie to zostało na nim wymuszone torturami. W efekcie, wraz dziesięcioma pozostałymi oskarżonymi, został skazany na śmierć (trzech pozostałych oskarżonych dostało wyroki dożywocia). Dnia 3 grudnia 1952 r. wyrok wykonano przez powieszenie. Sąd zrehabilitował Slánskiego w 1963 r., zaś Partia Komunistyczna w 1968 r.Po 50 latach od tego ostatniego wydarzenia, na terenie byłego Metalurgicznego Instytutu Badawczego – VÚK Panenské Břežany a.s. w likwidacji, dnia 15 marca 2018 r. odnaleziono 20 pudełek z materiałem filmowym. Okazało się, iż był to zapis procesu Slánskiego, który prawdopodobnie ukryto tu wkrótce po aksamitnej rewolucji. Odnalezione materiały filmowe trafiły najpierw do Filmoteki Narodowej, a następnie zostały przekazane do Archiwum Narodowego w Pradze. Z kolei taśmy magnetofonowe z nagraniem dźwiękowym z procesu zostały przekazane Czeskiemu Radiu i tam zdigitalizowane. Obecnie wszystkie ta materiały stały się podstawą do stworzenia prezentowanego panelu internetowego.Nad tym wyjątkowym projektem przez cztery lata pracował zespół specjalistów, kierowany przez Marka Janáča. Stworzył on witrynę, której podstawą jest unikalne narzędzie umożliwiające odwiedzającym wizualizację wszystkich manipulacji, jakich ówcześni propagandyści dopuścili się w trakcie poszczególnych części procesu Slánskiego oraz w wielu innych podobnych. Bowiem w latach 1948-1989 w procesach politycznych w Czechosłowacji skazano w sumie ponad ćwierć miliona osób, z których 241 stracono. Wśród tych wszystkich dziesiątków tysięcy rozpraw doniosłą rolę

odgrywały tak zwane procesy pokazowe, wielkie teatry dla milionów widzów, czytelników i słuchaczy.Rozpoczynając od procesu Slánskiego autorzy witryny planują prezentację materiałów z kolejnych rozpraw, co będzie następować w miarę kontynuowania prac nad przetwarzaniem i cyfryzacją źródeł, jakie udało się zachować. Rozpoczęli zaś od procesu Rudolfa Slánskiego głównie z tego powodu, że jest on najbardziej kompleksowy pod względem zachowanych dokumentów i nagrań audiowizualnych.Odwiedzający stronę mają możliwość skorzystania z pięciu paneli. Pierwszy i główny nosi nazwę „Procesy polityczne" (Politické procesy), a jego charakter autorzy określili jako „propaganda pod mikroskopem". Tu właśnie znajduje się „ePracownia Naukowa" (eBadatelna). Można w niej odczytać teksty wszystkich wypowiedzi podczas procesu, jakie zostały pieczołowicie transkrybowane z zachowanych nagrań audiowizualnych. Dodano tu też treść nagranych audycji radiowych tamtego czasu, udostępnionych przez Bibliotekę Kongresu Stanów Zjednoczonych. W sumie znalazło się tu ponad 4100 stron tych materiałów. Najobszerniejszym z nich jest transkrypcja 62-godzinnego nagrania z sali sądowej. Drugą istotną częścią „eBadatelni" jest możliwość wysłuchania oryginalnych nagrań oraz obejrzenia fragmentów filmów. Warto tu zawrócić uwagę, iż we współpracy z Kateřiną Holubovą, która odczytywała kluczowe słowa z ruchów ust ludzi na niemych filmach, zespołowi udało się przywrócić dźwięk do materiału, z którego propagandyści wzięli ścieżkę dźwiękową. Natomiast przy lekturze tekstów istnieje możliwość (poprzez kliknięcie w dane nazwisko) wywołania informacji o występującej tam osobie. Do tych ostatnich informacji można dostać się także z drugiego panelu „Kto jest kim" (Kdo je kdo), w którym umieszczono 341, z ponad 650 osób, jakie w jakikolwiek sposób zostały wymienione w stenogramach procesowych. Biogramy tych osób powstały w dużej mierze w oparciu o informacje pozyskane z dokumentów z epoki, przechowywanych w Archiwum Narodowym. Trzeci panel zatytułowany „Co jest czym (Co je co) zawiera z kolei notki odnoszące się do terminów niezbędnych dla zrozumienia niektórych stwierdzeń, jakie padały w procesie Rudolfa Slánskiego i innyvh. Zasób tych haseł jest stale rozbudowany. Czwarty panel to biblioteka mediów (knihovna médií) zawierająca wspomniane wyżej filmy i nagrania dźwiękowe. Wreszcie piąty panel „Artykuły i Studia" (Članky a studie) zawiera rozmaite teksty, artykuły współczesnych badaczy, pozwalające odebrać prezentowane archiwalia nie tylko jako materiał historyczny, ale również traktować je jako podstawę do dalszych multidyscyplinarnych badań.Projekt „Procesy Polityczne" powstał dzięki wieloletniej współpracy Archiwum Narodowego i Instytutu Badań nad Reżimami Totalitarnymi. Powstał też dzięki życzliwej pomocy Biblioteki Narodowej Republiki Czeskiej, Archiwum Sił Bezpieczeństwa, Czeskiego Radia i Czeskiej Telewizji. Jego celem jest porównanie publicznego i rzeczywistego obrazu procesów politycznych lat 50. na podstawie zachowanych dokumentów audiowizualnych. Prezentowane na stronach internetowych projektu materiały oferują z jednej strony możliwość przeglądania źródeł bez komentarza, z drugiej zaś lekturę opracowań, artykułów popularyzatorskich i biogramów głównych, ale i pobocznych, aktorów rozpraw sądowych. Projekt stawia sobie za cel włączenie i umieszczenie tychże zapisów w szerokim kontekście, tak aby były zrozumiałe nawet po kilkudziesięciu latach.W nadchodzących latach projekt rozszerzony zostanie o materiały materiały audiowizualne obrazujące inne przypadki nadużycia wymiaru sprawiedliwości w latach pięćdziesiątych w Czechosłowacji. W najbliższym czasie badacze skupią się na opracowaniu i udostępnieniu materiałach zachowanych z procesu Milady Horákovej, a potem na kolejnych.Źródła:

Narodni archiv: „Politické procesy – proces Slánský“

Politické procesy: „Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským“

Wikipedie: Rudolf Slánský

oprac. Ivo Łaborewicz
AP Wrcocław O/Jelenia Góra